

Юлдашева Л. П.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Коломієць О. В.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Кобиліна Ю. М.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЇ ПЕРСОНАЖА У РОМАНІ Ю. АНДРУХОВИЧА «ПЕРВЕРЗІЯ»

У статті досліджено особливості художнього моделювання персонажа у романі Юрія Андруховича «Перверзія» крізь призму постмодерністської парадигми. Зосереджено увагу на трансформації традиційного уявлення про героя, розкрито особливості його створення в умовах постмодерністського світогляду, у якому зруйновано класичні наративні структури, розмито межі між автором і персонажем, реальністю і вигадкою. Акцентовано специфіку деперсоніфікації, алюзивності, поліфонічності та міфологізації, які стають основою для формування образу головного героя – Стаха Перфецького. Здійснено спробу з'ясувати, як через образ Перфецького відображено авторське бачення ролі митця у сучасному світі, що стрімко втрачає автентичність і ціннісні орієнтири.

Актуальність пропонованого дослідження зумовлена загальною орієнтацією сучасних літературознавчих студій на осмислення основних характеристик постмодерністського світогляду та його втілення в художній літературі. Особливу увагу приділено принципам художньої організації тексту й концептуальній структурі постмодерністського роману. Важливість праці також полягає у всебічному аналізі постмодерністського героя як літературознавчої проблеми, адже художній образ-персонаж є однією з ключових категорій літературознавства, яка визначає суть, форму та функції літературного твору.

У творі використано біблійні та античні алюзії, інтертекстуальні перегуки з українською і зарубіжною літературною традицією. Особливу увагу приділено автобіографічному пласту образу головного героя, у якому простежена своєрідна авторська іронія та пародійне переосмислення традиційного образу поета як пророка чи месії. Ю. Андрухович, намагаючись подолати застарілі шаблони мислення, здійснює пошук нової незаангажованої життєствердної настанови.

У статті також порушено проблему зміни статусу митця у соціумі, розглянуто виклики, що постають перед творчою особистістю в умовах постмодерністського світогляду. Дослідження має як теоретичну, так і прикладну цінність для подальшого осмислення художніх трансформацій у сучасній українській літературі. Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у з'ясуванні питання про зміну ролі поета у сучасному суспільстві на прикладі інших сучасних творів.

Ключові слова: Юрій Андрухович, постмодернізм, персонаж, роман «Перверзія», деперсоніфікація, алюзія, поліфонія, іронія, міфологізація.

Постановка проблеми. У сучасній літературі особливе місце посідають твори Юрія Андруховича – одного з найвідоміших українських письменників, який ламає стереотипи щодо розуміння структури твору, автора, героя, оновлюючи сучасну літературну дійсність. У своїх романах автор пропонує новий тип персонажа, який викликає зацікавлення у читацької аудиторії.

Актуальність теми дослідження визначає загальна спрямованість сучасних студій із тео-

рії та практичного вивчення постмодернізму на виявлення основних рис постмодерністського світогляду й реалізації його в художній літературі, принципів художньої організації та концептуального ряду постмодерністського роману. Доцільність студії також полягає у багатоаспектному вивченні постмодерністського героя як певної проблеми літературознавства на прикладі конкретних героїв роману. Художній образ-персонаж є однією з фундаментальних категорій літературознавства,

що визначає природу, форму і функції літературно-художньої творчості, це також вказує на необхідність першорядного вивчення цієї категорії.

Мета статті полягає в аналітичному вивченні особливостей трансформації функції персонажа у романі Ю. Андруховича «Перверзія».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Ю. Андруховича часто ставала об'єктом вивчення вітчизняних науковців. Зокрема у праці Т. Гундорової «Постмодерністська фікція Андруховича з постколоніальним знаком питання» акцент зроблено на постмодерних рисах творчості письменника, зосібна на важливості мови як ключового інструменту його письма. Дослідниця аналізує, як мовна гра і текстуальні експерименти формують не лише стиль, а й глибинні смисли його прози [4]. М. Павлишин у статті «Що перетворюється в «Рекреаціях» Юрія Андруховича?» також звертає увагу на формальні особливості письма Ю. Андруховича. Він розглядає їх як невід'ємну частину літературного сенсу, підкреслюючи експериментальний підхід автора до побудови тексту [11]. Н. Зборовська в науковій студії «Завершення карнавалу “Перверзій” Ю. Андруховича» досліджує карнавальну природу трилогії «Рекреації», «Московіада» та «Перверзії». Вона простежує, як через мотиви свята і «збочення» ці твори об'єднуються в єдиний художній простір, де панує атмосфера гротеску, порушення норм і постійної гри [5].

Значущими в контексті нашого дослідження є студії Л. Калинської [6; 7] та Л. Лавринович [10] та ін. Натомість окремі питання, пов'язані з творчістю Ю. Андруховича, усе ще залишаються не розв'язаними. Зокрема це стосується визначення функцій персонажа у його творах.

Постановка завдання. Зауважимо, що найхарактернішими рисами стилю Ю. Андруховича стають іронія та пародійність. Вони «... дають можливість уяскравити протиприродну потворність зображуваного життя, його карнавальність, а також служать «маскхалатом» для авторської щирості й пафосу» [12, с. 266]. Ю. Андрухович намагається довести несправжність і безглуздя популярних ідей сучасності, іронічно переосмислює актуальні проблеми сучасної філософії: фемінізм, абсолютність розглядається як відносне поняття, проблема переосмислення цінностей тощо. Прикладом такого пародійного відтворення дійсності є роман «Перверзія».

Саме слово *перверзія* (*перверсія*) (з лат. *perversus* – це перекучений, фальшивий, неправдивий, вироджений) означає збочення, переку-

чення (наприклад, першозразка), повалення (хоч би ідолів), знищення (хоч би старих штампів). Назва твору стає символом безглуздої реальності сучасного світу, натомість сам автор наполягав на співзвучності заголовка зі словом *Венеція*.

Окремі частини твору об'єднані за принципом колажу, не створюючи структурної єдності. Картина світу розпадається на безліч уламків. Митець передає характерне для сучасного світогляду відчуття абсурдності, нереальності буття. Стираються межі між реальністю та ілюзією. У «Перверзії» осмислюється кризове становище всього сучасного світу й можливі шляхи виходу з цього світоглядного кута. Характерною стає проблема пошуку людиною власної самоідентичності, утраченої в абсурдному світі.

Виклад основного матеріалу. У літературі кінця ХХ ст. цілісність персонажа руйнується, герой утрачає свою основну позицію, зміщується на другий план. Поняття *герой* характеризує цілісний, завершений образ людини в літературі. Ці риси аж ніяк не притаманні образу постмодерністської літератури, тому вважаємо, що для аналізу новітньої української прози доцільніше використовувати нейтральний термін «персонаж».

Автор постмодерністського твору руйнує міфи, до яких так звикли наші сучасники. Унаслідок цього виникає непевність і невизначеність, адже міф – це та реальність, у яку беззастережно вірить людина і яка дає їй можливість відповідно до цього міфу формувати свої погляди. Деміфологізація дійсності спричиняє дезорієнтацію, розгубленість людини. Утрата цієї нормативності, межі між добром і злом, моральним і неморальним, правильним і неправильним призводить до дезорганізації особистості. Змінюється свідомість персонажів. «Тут виходимо на спільний механізм свідомісної метаморфози особи. Її можна означити ланками ланцюга: «деміфологізація – дезорієнтація – деперсоналізація» [8].

Постмодерністська проза стає особливою формою нівеляції особистості персонажа, аж до повного його зникнення. Такий персонаж наділений рисами, які не піддаються однозначній характеристиці; він ілюструє, демонструє своїм прикладом відносність будь-яких істин, функціонує в тексті як предмет гри, об'єкт авторських містифікацій. Постмодерністська гра підтверджує відносність усього існуючого й перекреслює сам принцип, можливість існування однозначних оцінок типу «позитивний–негативний», «моральний–аморальний». Проходить змішування, об'єднання цих антитез.

Герой виступає як знакова конструкція, як версія героя.

Найуживаніша модель постмодерної особи – загублена людина, яка як об'єкт і суб'єкт пізнання через художню літературу зникає, розмивається, перестає бути індивідом. Саме такими є герої романів Ю. Андруховича.

Метафора зникнення персонажа в романі Ю. Андруховича – це метафора повної нівеляції цінності й внутрішньої цілісності людини, що звичайно супроводжується дезорієнтованістю, знеціненням особистості у власних очах.

У творах Ю. Андрухович за допомогою гри з міфами, ідеями й ідеалами створює свій, абсолютно новий тип персонажа. Персонажі роману «Перверзія» живуть у світі, просякнутому культурними реаліями, несправжніми цінностями, над якими іронізує автор. І справді, світ його персонажів – це суцільна комбінація непокінченого, абсурдного, потворного, що призводить до відчуття трагізму.

Головний персонаж твору Стах Перфецький – справжній постмодерністський «герой», щоразу з'являється перед нами у масці і щоразу в новій. Кожна з масок демонструє нам зовсім іншого Перфецького, розкриваючи по черзі різні сторони його особистості, але остаточно не дає нам зрозуміти, хто перед нами. Він різний у своїх висловлюваннях, невловимий у поведінці, думках, навіть представлений різними іменами: П'єр Долинський, Птах Кайфецький, Глюк, Блюм, Врубль, Штрудль, Шнобль, Жора Кур, Слава Днів, Хуан Перес та інші. «А всього імен його було сорок і жодне з них не було справжнім, бо справжнього не знав ніхто, навіть він сам» [2].

Кожне з імен по-особливому характеризує персонажа щодо його національності, належності до суспільного прошарку, часу його існування. Нове ім'я певною мірою стає маскою героя і є визначальним чинником у виборі стилю поведінки в різних ситуаціях.

Важливе значення має портрет Перфецького, який, на відміну від портретних замальовок у попередніх творах Ю. Андруховича, уперше описується автором детально і наділяється постійними рисами. Кілька разів підкресливши ту чи ту портретну деталь, автор вводить її в курйозну ситуацію, граючи створеними тут же, у творі, значеннями: «*Ледь усміхнений, децю іронічний, проте лагідний, у неприродно відстовбурченому навсідч фракці, Стас колюче просвердлює нас крізь монокль своїм лівим оком. Праве око дивиться тепло і доброзичливо, струменіє любов'ю*» [2]. Іронічно обігруються деталі портрету.

Ю. Андрухович гіперболізує свого персонажа, який вирізняється тим, що він грав майже на всіх музичних інструментах світу («*але найдосконаліше грав на наших душах – на цих, геть невидимих неозброєним оком струнах своїх шанувальників та недругів*» [2]), грав із найвідомішими рок-групами, симфонічними квартетами, вуличними джазистами, перуанськими мандрівними музикантами; у будь-який момент він експромтом міг скласти пречудовий вірш; для жінок він – неперевершений коханець, адже коли він залишає Львів, дванадцять найкращих коханок голосять по ньому, його еротичне почуття скероване на весь світ; він був агентом на конспіративній квартирі, гробарем, містиком, танцюристом у стриптиз-клубі, і навіть жінкою, його поетичні книжки, «*немов камені, вилітали з його душевної пащі*» [2], а ще він – геніальний поліглот, котрий знає безліч мов (англійську, німецьку), точніше безліч слів у кожній мові; «*майже всі його акції, ці ескапади зухвалості, виконували привселюдно, в оточенні телевізії та відеопіратів, обіцяли повний провал, однак завершувались повним тріумфом*» [2]. Отже, він може бути ким завгодно, може декламувати вірші, грати, співати, а ще він таємний агент, який працює на спецслужби і має вбити Н. У статті «Завершальний карнавал Юрія Андруховича» Н. Зборовська пише: «Стах Перфецький представлений «акулою» в океані життя, що пожадливо хапає кожний його порух, кожну присутність» [5, с. 92].

Він віддавав перевагу почуттєвості над раціоналізмом: «*Мені тяжко вигадувати якісь пояснення. Мені легше просто споглядати і пошепки перелічувати: кермо, дорога, трава, шия, плече, напівоберт, напіввигин, напівсон, напівпотяг, напівлюбов*» [2].

Персонаж реалізує себе у великій кількості образів, і водночас жодний із цих образів не є справжнім Перфецьким. Ця дезорієнтація пояснюється його розумінням істини: «Насправді ніякої дійсності не існує. Існує лише безмежна кількість наших версій про неї, кожна з яких є хибною, а всі вони, взяті разом, є взаємно суперечливими» [2].

Стах прагне до свободи, та й сам є втіленням карнавального духу святкової свободи. Постмодерністський герой «без сутності» комбінується з героєм-учасником карнавалу, тому не дивним стає самогубство, яке дає змогу відчутти свободу, отримати право кожної секунди бути іншим: «*Це несамопитий кайф: зійти з поїзда на невідомій станції і щохвилини вигадувати для себе можливості нового початку. Здається, тепер мені вже дано це зрозуміти. Я сподіваюся*» [2].

Складність побудови пов'язана також із поєднанням автором інтелектуального тексту з детективною фабулою іронічно-розважального характеру. Напластування сюжетних ліній: переслідування персонажа невідомою організацією, любовна лірика стосунків між Стахом Перфецьким і Адою Цитриною, фантазмагорія з бісівськими ритуалами вказує на те, що Ю. Андрухович використовує засоби інших жанрів, що уможлиблює ще більше заплутати текст роману й ускладнити розуміння головного персонажа.

Поліфонізм виконує особливу функцію у творі. Використовуючи такий прийом, автор намагається довести недогматичність мислення письменника, оскільки остаточна істина не є однозначною. Голоси різних персонажів рівноправні з голосом самого автора. Багатоголосся дає змогу зобразити той самий факт різнобічно, і врешті-решт сприяє формуванню у читача певного сприйняття й ставлення до прочитаного. Однак поліфонізм у романі «Перверзія» не тільки не дає цілісного уявлення про зображене, але й навпаки остаточно заплутує читача. Поліфонізм підкреслює відкритість, демонстративність гри з персонажами.

Роман «Перверзія» поліфонічний: оповідь у ньому ведеться від імені декількох персонажів, які час від часу перебивають, виправляють і доповнюють один одного. Зі зміною оповідачів змінюється й стиль викладу, що варіюється від жорсткої пародії до лірики, від майже документального до художнього; наявні елементи есеїстики, публіцистики. Він-нарація використовується поряд із «я-нарацією». Автор вводить у текст голос «коментатора», «внутрішнього редактора», «цензора». Власне авторський текст перемежований розшифровками аудіо- і відеозаписів, театральними програмками, заповідями, звітами та іншою псевдо-документальною бутафорією.

Роман розпочинається з розповіді автора-редактора про загадкове й передчасне зникнення Стаха Перфецького у Венеції. Дивним здається, що ця подія пройшла повз увагу громадськості й преси. Лише знайшла відгук у львівській газеті «Ідея ХХІ», саме там опублікував свою статтю «Чао, Перфетський?!» пан Білінкевич, яка була не що інше, як «хвороблива жанрова суміш», де возвеличувався надзвичайний талант Перфецького. Ю. Андрухович створює справжній зразок пародії на журнальні статті. Перед нами постає головний персонаж твору, який «умів літати над вулицями і приголомшувати кав'ярні як ніхто більше, як молодий біс, що вічно змінює зовнішність і наповнює нас кожного разу новими гені-

альними віршами! Він постійно ризикував – майном, талантом, життям» [2]. Тут також була представлена фотографія Перфецького, на якій він зображений «періоду, ним самим визначуваного як «козацький денди́зм» – з гладенько поголеної до самого оселедця головою, з моноклем в лівому оці і у фрачному убранні, де, правда, замість «метелика» неважко впізнати висушену курячу лапку як символ протесту проти ядерної загрози» [2].

Автор-видавець полемізує з паном Білишкевичем (певно, як він зауважує, це псевдонім) у деяких деталях і подає певний екскурс у минуле персонажа, адже «упродовж декількох років напружено стежив за становленням цього неабиякого суб'єкта, часом брав участь в його акціях і провокаціях і не міг його не полюбити» [2]. Він показує Перфецького як талановитого лектора з «квантитативно-кваліфікативних систем віршування», який «окрім декількох нових і незрозумілих присутнім віршів, виконав пару акробатичних етюдів, а також відповів на питання про ситуацію в Україні» [2]; найдотепнішого мандрівника, що проводить найгучнішу подорожню акцію «Татарин у місці. Сцени із історії Кракова», у «впертому, невпинному і непомильному» просуванні на Захід завершенням якої стало перебування Стаха в поліцейському відділку. Пристрасна натура шукає пригод. А потім Братислава, Відень, Прага... І у кожному місті – зовсім інший Перфецький.

Констатація оповідачем (Білишкевичем чи автором-видавцем) факту зникнення людини, намагання (у різний спосіб) вияснити, хто і яка вона, та визнання марності цих спроб – сюжетний хід, який використовує Ю. Андрухович.

У творі максимально посилюється дія принципу «автора-гравця». Відчувається, що за текстом стоїть гравець, який постійно нагадує про себе своїм втручанням, відкрито демонструючи гру з персонажами, демонструючи процес творчості. Автор навмисно робить різні прийоми у творі видимими, афішує їх. Слово «коментатора», «редактора» створює ілюзію авторської присутності, авторської волі в тексті, ілюзію, спрямовану на гру з читачем, що змінює його очікування.

Більш звична розповідь від третьої особи переходить у розповідь від першої особи. Така манера оповіді має свої особливості, перетворює читача в можливого співрозмовника чи принаймні слухача, й у кожного читача складається ілюзія, що герой звертається саме до нього. Така нарація набуває інтимного, сповідального характеру, що розкриває внутрішнє життя героїв, мотивацію дій і вчинків героїв, представляє діалог адресата

й адресанта. Але навіть у цій розповіді Перфецький залишається незрозумілим і загадковим.

У тексті, крім плану відображення подій, наявні ще різні вкраплення, що носять оцінний характер, безглузді документи, запрошення на семінар. До речі, семінар також не може нам дати цілісного уявлення про головного героя, про коло його інтересів. Йому запропоновано виступити на одну з тем: *«Це може бути тема смерті в українській культурі. Або: так само тема любови, еротичного і танатичного, але дотичного до проблематів Європи Орієнтальної, – чи загалом про безглуздя світу. Це може бути Ваш взгляд у феміністичне і маскуліністичне. Або в посткомуністичне. Це може також бути зразок нової аналізи процесів, що віднедавна у Вашій країні заіснували, як напр., казино і нічні клуби. Або так само розкривання суті української менталіти на тлі деяких інших, відомих світові. Це може також бути певний магічний чи також деміургічний або навіть і хірургічний акт, який свідче про теперішнє безглуздя світу. Також це може бути все, що запропонуєте Ви, люб'язний пане Перфекцій»* [2]. Ці різноманітні теми настільки ж безглузді, як і сам семінар.

Для Ади Цитрини та Януса Різенбокка (прізвище якого перекладається з німецької як «цапище») головний персонаж – не хто інший, як Респондент, за кожним кроком якого потрібно стежити. Залишається примарною постать Перфецького й після частини, побудованої у формі «питання-відповідь». Здавалося, саме вона має пролити світло на розуміння особистості боженого поета, але зрештою мотиви майже всіх його вчинків залишаються невідомими. Весела плутанина рольових форм неймовірно напружена емоційно.

Юрій Андрухович намагається позбутися будь-якого єдино правильного сприйняття, залишаючи плюральність поглядів. У романі істина не дорівнює сумі поглядів автора-видавця та різних героїв, тому й на початку оповіді, і при її завершенні Станіслав Перфецький залишається таємничим, загадковим, невпізнаним, а його ролі й функції – незрозумілими.

Як і західні письменники-постмодерністи, у своїх романах Ю. Андрухович широко використовує інтертекстуальність, так званий «текст у тексті». Автор «прочитує» традиційні образи та сюжети, твори попередників, своєрідно переосмислюючи їх. Гра з культурою й літературою в романі «Перверзія» набуває особливого значення. За правилами цієї гри створюються пер-

сонажі твору, адже майже всі герої функціонують у тексті як персонажі-алюзії, своєрідні образи-цитати.

Сюжет роману «Перверзія» з постійними блуканнями головного героя навіяно епічними творами, в основі яких лежить мотив подорожі, – «Іліадою» Гомера та «Енеїдою» Вергілія. Особливо твір близький, на нашу думку, до сучаснішої «Одісеї» – роману-міфу Джеймса Джойса «Улісс». На це наштовхує й одне з імен головного персонажа – Блум. Якщо герої роману «Улісс» є втіленням певної концепції (Стівен Дедалус – розумового першопочатку, Леопольд Блум – обивательського, Молі Блум – сексуального), то у персонажі роману «Перверзія», з одного боку, усе це по-особливому змішано, а з іншого, Стах є втіленням руйнування будь-якої концепції.

Стах Перфецький подібно до Одисея, Енея, Стівена Дедалуса чи Леопольда Блума відправляється в подорож, яка триває п'ять діб. За цей час він потрапляє у ситуації, подібні до відомих із роману «Улісс». Так, наприклад, Стівен стає учасником наукової дискусії за творчістю Шекспіра, Перфецький є учасником наукового семінару. Тема семінару: «Посткарнавальне безглуздя світу. Що на обрії?». Приведемо фрагменти програми семінару (імітація перекладу з англійської): *«Доповідь: «Постмодернізм у політиці. Сараєво як цитата» – Альборак Джабраїлі, Швеція, емігрант і дисидент, стипендіат, публіцист, володар нагороди «За чесність із собою».*

Дискусія з доповідачами.

Кола і крекери.

Запаморочення в дискусії.

Страви дня: філе з анчоуса, консоме з бобів, омар (Хайям)» [2].

Цей семінар швидше нагадує пародію на семінар.

Характерне також і часте вживання біблійних мотивів та образів, які поєднуються з античними. Наприклад, герої «Перверзії» співвідносяться або з міфологічними (Ада – німфа, дріада, Янус Марія Різенбокк – дволикий Янус, сатир), або з біблійними особами (Ада – Саломея, Стах через образ риби асоціюється з Ісусом Христом).

Відбувається характерне для постмодернізму змішування дійсності та фантастики, простір міфологізується, що підтверджує і наявна в «Перверзії» фінальна сцена перетворення героїв на казкових істот. Зривання масок, що приховували справжню суть персонажів.

Завдяки символізації тексту, використанню численних алюзій, ремінісценцій автором дося-

гається символічна багатозначність тексту. Письменник відмовляється від претензії створити об'єктивну модель світу, подаючи натомість безліч її версій. Попри всю умовність головного персонажа «Перверзії», деякі характеристичні ознаки Перфецького все ж простежуються. Він є носієм ідей сучасної інтелігенції, талановитий богемний поет, сильна особистість, яка бездумно марнує все своє життя. Авторська гра з персонажем спрямована на зміну, переосмислення стереотипів «великого поета», «поета-месії». Ю. Андрухович перекручує образ поета й змальовує його в зниженому ракурсі.

Створюючи образ поета, здатного скоювати аморальні вчинки, вживати нецензурну лексику, бути гульцяем, циніком, що не цінує власне життя, і одночасно бути романтиком, писати талановиті твори, уміти по-справжньому закохуватися, бути благородним лицарем, автор пропонує читачу абсолютно новий образ, що руйнує усталене уявлення про письменника. У цьому образі не залишилося й тіні від застиглого в масовій свідомості образу «письменника-пророка».

Гру з персонажами в «Перверзії» дещо ускладнено. Непересічний творець Стах Перфецький позбавлений цілісного психологічного характеру, проте елементи створення психологічного портрета героя (опис його зовнішності, звичок) у романі є. Фігура художника в романі Ю. Андруховича не потребує жодних доповнень, вона є самодостатньою.

Психологічні характеристики, індивідуалізація образу в «Перверзії» здійснюють гру на автобіографічному рівні. Ураховуючи, що «богемний герой» «Перверзії» певною мірою відповідає поетам літературного угруповання «Бу-Ба-Бу». Наділяючи, наприклад, Перфецького автобіографічними рисами, письменник свідомо підкреслює їх, а отже, робить процес пізнання легшим. Цю ознаку можна було б прийняти за своєрідне самовозвеличення, однак авторська іронія над самим собою спростовує цю думку.

Автор іронізує не тільки над визначеними еталоном минулого, які потребують переоцінки, він показує примітивність і несправжність багатьох виявів новітньої сучасної літератури: *«Ступінь за ступенем робимося дедалі посвященішими у велике безглуздя повторів і самоповторів. Цитата, колаж і реконструкція замінили нам щось давніше, первісніше, справжнє. Чи назажди замінили?»* [2].

Окрім гри з автобіографічними ознаками у «Перверзії» наявна гра з образом героя-лове-

ласа, авантюриста, талановитого молодого поета. Перфецький як художник у творі Ю. Андруховича самодостатній, проте ігрова природа постмодерністського тексту перешкоджає ідеалізації образу «богемного героя». Постмодерністська самоіронія, самопародія, гра не залишають за собою нічого, що могло б претендувати на статус нового ідеалу, зразка.

Специфіка створення персонажа в романі Ю. Андруховича полягає у перетворенні персонажів у об'єкт гри із застиглими уявленнями суспільної свідомості, нав'язаними цінностями, які вимагають зміни ставлення. Оскільки у створенні персонажа важливе місце має гра, втілення в тексті за допомогою персонажів конкретної думки, ідеї, затвердження етичних цінностей, орієнтирів, визначення світоглядної позиції письменника є неможливими.

За грою, яка, балансує між протилежностями, урівноважує їх, за грою, що дезорієнтує читача в його ставленні до традиційного, звичного, авторська позиція не проступає. Однак перверзійна гра в романі акцентує увагу на тих явищах, які потребують переоцінки, тому авторське бачення все ж наявне у творі. Прикметною рисою роману Ю. Андруховича є відсутність канонів, обмежень. Саме це дає змогу передати множинність поглядів на світ і неможливість існування будь-яких орієнтирів, а отже, відчуття абсурдності світу та безглуздя буття.

Висновки. Отже, Стах Перфецький – поет, провокатор і «герой» української андерграундної культури. Світоглядна позиція персонажа дискредитується вже самою «несправжністю», примарністю постаті цього персонажа. Про його неординарну долю ми дізнаємося з розповіді різних осіб, які були всього лише невеликою частиною його яскравого життя. Однак істина у «Перверзії» Ю. Андруховича не складається з поєднання поглядів автора-видавця та різних героїв, тому Станіслав Перфецький до кінця твору залишається таємничим, загадковим, невпізнаним, а його ролі й функції – незрозумілими; він постійно змінює маски. Кожна маска розкриває конкретні сторони особистості Перфецького. Певний епізод життя – і перед нами зовсім інший персонаж, він по-іншому висловлюється, вибирає зовсім інший стиль поведінки. Особливе значення має портрет Перфецького, який описується автором детально і наділяється постійними рисами. Ю. Андрухович акцентує увагу на конкретних портретних деталях, декілька разів згадує про них у різних курйоз-

них ситуаціях. Деякі риси головного персонажа вкрай гіперболізовані. І в цьому простежується своєрідна іронія, гра.

Майже всі герої функціонують у тексті як персонажі-алюзії, своєрідні образи-цитати. Для роману характерне використання біблійних мотивів та образів, які поєднуються з античними. Автор також звертається до традиційних літературних образів та сюжетів, творів своїх попередників, оригінально переосмислюючи їх. Відбувається поєднання дійсності й фантастики, міфологізація простору твору. Головний персонаж співвідноситься то з Одисеєм, то з Леопольдом Блумом, то з Ісусом Христом, то з казковим героєм.

Психологічні характеристики, індивідуалізація образу Перфецького в «Перверзії» здійснюють гру

з персонажем на автобіографічному рівні. В образі Перфецького легко впізнати риси Ю. Андруховича, однак автор зовсім не намагається возвеличити себе, адже все це зображення є пародійним і межує з іронією.

Письменник руйнує давній стереотип, закорінений у національній свідомості, – ставлення до поета як до месії, тому в романі показана така епатжна розбещеність персонажа.

Ю. Андрухович, намагаючись подолати застарілі стереотипи мислення, здійснює пошук нової незаангажованої життєствердної настанови. Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у з'ясуванні питання про зміну ролі поета у сучасному суспільстві на прикладі інших сучасних творів.

Список літератури:

1. Андрухович Ю. Бу-Ба-Бу і все інше. Апологія Блазенади. *Літ. Україна*. 18 березня 1991.
2. Андрухович Ю. Перверзія. URL: https://uabook.com.ua/book/perverziya/#google_vignette (дата звернення: 23.04.2025).
3. Гундорова Т. Ностальгія та реванш. Український модернізм у лабіринтах національної ідентичності. *Кур'єр Кривбасу*. № 144. 2001. С. 166.
4. Гундорова Т. Постмодерністська функція Андруховича з постколоніальним знаком питання. *Сучасність*. 1993. № 9. С. 79–83.
5. Зборовська Н. Завершення карнавалу «Перверзії» Юрія Андруховича. *Вітчизна*. 1997.5–6. С. 145–152.
6. Калинська Л. Прозаїчна творчість Юрія Андруховича як феномен постмодернізму URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/31369> (дата звернення: 23.04.2025).
7. Калинська Л. Синтез масового й елітарного (на матеріалі прози Юрія Андруховича). *Слово і час*. 1998. № 2. С. 20.
8. Киченко О. Міфопоетична складова постмодерністського роману (типове і архетипове як смислові чинники художнього твору). *Наукові записки Харківського держ. пед. університету ім. Г. С. Сковороди. Серія «Літературознавство»*. Вип.2. С. 86.
9. Ковбасенко Ю. Література постмодернізму: по той бік різних боків. *Зарубіжна література в навчальних закладах*. 2002. № 5. С. 11.
10. Лавринович Л. Б. Поетика образу в романі Ю. Андруховича «Перверзія». *Молодіжний науковий вісник: Філологічні науки (слов'янська філологія)*. 1998. №1. С. 39–44.
11. Павлишин М. Що перетворюється в «Рекреаціях» Юрія Андруховича? *Сучасність*. 1993. № 12. С. 115–127.
12. Пахаренко В. Основи теорії літератури. Київ: Генеза, 2009. 296 с.

Yuldasheva L. P., Kolomiets O. V., Kobylina Yu. M. TRANSFORMATION OF THE CHARACTER'S FUNCTION IN YURI ANDRUKHOVYCH'S NOVEL PERVERSIA

The article explores the features of character construction in Yuri Andrukhovych's novel PERVERSIA through the lens of the postmodern paradigm. The focus is placed on the transformation of the traditional notion of the protagonist, highlighting the specifics of character creation within the framework of a postmodern worldview, in which classical narrative structures are deconstructed and the boundaries between author and character, reality and fiction, become blurred. Particular attention is given to the specifics of depersonalization, allusiveness, polyphony, and mythologization, which serve as the foundation for shaping the image of the main character – Stakh Perfetsky. The study attempts to uncover how the figure of Perfetsky reflects the author's vision of the artist's role in a contemporary world that is rapidly losing authenticity and value orientation.

The relevance of this research lies in the general orientation of modern literary studies towards understanding the key features of the postmodern worldview and its manifestation in literature. Special emphasis is placed on

the principles of artistic organization and the conceptual framework of the postmodern novel. The significance of this work also stems from a comprehensive analysis of the postmodern protagonist as a literary phenomenon, illustrated through specific characters. The character-image is one of the fundamental categories of literary studies, determining the nature, form, and functions of artistic creativity, which underscores the need for its thorough examination.

The novel incorporates biblical and classical allusions, as well as intertextual references to both Ukrainian and world literary traditions. Special attention is given to the autobiographical layer of the protagonist's image, marked by the author's distinctive irony and a parodic reinterpretation of the traditional image of the poet as a prophet or messiah. Andrukhovych, in his effort to overcome outdated modes of thinking, seeks a new, unprejudiced, and life-affirming outlook.

The article also addresses the issue of the artist's changing status in society and the challenges faced by creative individuals in the context of the postmodern worldview. The research has both theoretical and applied value for further reflection on artistic transformations in contemporary Ukrainian literature. The prospects for further academic inquiry are seen in examining the evolving role of the poet in modern society through the analysis of other contemporary works.

Key words: *Yurii Andrukhovych, postmodernism, character, PERVERSIA, depersonalization, allusion, polyphony, irony, mythologization.*